

“Ne ilgisi var?” dediđinizi duyar gibiyim.

Ayasofya'nın müzeden camiye çevrilmesini Türkiye alt emperyalizminin ilk döneminde cumhurbaşkanı olan Turgut Özal –kendisi de Türkçü ve İslamcıydı- tarafından yapılmadı çünkü yararı yoktu. Hedef alanın Kafkasya ve Orta Asya'dan Ortadoğu'ya değişmesiyle birlikte Türkiye alt emperyalizminin ikinci döneminde dışarıya dini yönü ağır basan mesajların verilmesi önem kazandı.

Mesela ilk dönemde Türkiye ile İsrail'in arası iyi iken, ikinci dönemde de ekonomik ilişkiler sürmekle birlikte söylem düzeyinde bozuldu. Türkiye'nin İsrail ile dost görünmekten uzak durması da bölgeye yönelik islamcı bir mesajdı.

Bırakalım alt emperyalizmi, emperyalizmi de sonuçta sermaye ihracına indirgiyorsanız, konudan pek bir şey anlamamışsınız demektir.

Açıklayayım...

Emperyalizm tekelci kapitalizmle birlikte ortaya çıkmadı, yıllar öncesinde de vardı. Bir ülkenin diğerlerini işgal etmesi, kaynaklarına el koyması, vergiye bağlaması eskiden de vardı. Tekelci dönemde yeni olan sermaye ihracının önem kazanmasıdır ya da tekelci kapitalist dönemin emperyalizmidir.

Burada, tarih bilgisinin eksikliğinden olsa gerek, aradaki uzun geçiş dönemi atlanıyor.

Lenin, Emperyalizm kitabını 1915 yılında yazdığında kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesinden ve sermaye ihracının belirleyici duruma gelmesinden söz etmişti.

Ne demektir sermaye ihracının öne çıkması?

Eskinin sömürge ülkeleri politik bağımsızlıklarını kazansalar bile sermaye ihracı yoluyla emperyalist ülkelere bağımlı olurlar. Eskinin sömürge ve yarı sömürgeleri yeni sömürgelere dönüşür.

Emperyalizm kitabı yayınlandığında dünyada Orta ve Güney Amerika ülkeleri dışında yeni sömürge yoktu. Yeni sömürge ülkelerin çoğunluk durumuna gelmesi için yaklaşık 50 yıl geçmesi gerekecektir. 1945 sonrasında sömürge kurtuluş savaşları başlar, eskinin sömürge ülkeleri peşpeşe bağımsızlıklarını kazanırlar ama bunların önemli bölümü sermaye ihracı temelinde genellikle eski sömürgeci ülkeye bağımlı olacaktır. Eskinin klasik sömürge ülkesi, yeni sömürgeye dönüşmüştür.

Lenin'in Emperyalizm kitabının yayınlandığı dönemde dünyadaki ülkelerin büyük bölümü işgal altındaydı ya da klasik sömürgeydi. İki büyük sömürge imparatorluğu olan İngiltere ve Fransa'nın sömürgeleri 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkmıştı. İngiltere ve Fransa çok sayıda ülkeyi işgal ederek sömürgeleştirmişti. Hollanda, Belçika ve diğer ülkelerin de sömürgeleri bulunuyordu. Mesela Endonezya Hollanda sömürgesi iken, Kongo Belçika sömürgesi idi.

Tekelci kapitalizm döneminde sermaye ihracının ön plana çıkması açık işgal ile birlikte düşünülmelidir. Mesela İngiltere'nin yıllardan beri sömürgesi olan Hindistan'a başka ülke sermaye ihracı yapamazdı çünkü İngiltere oraya sokmazdı. Ya da Kongo'yu ele alalım. Bu ülkede dünya pazarında değerli olan kauçuk üretiliyordu ama Belçika'nın dışında başka ülke orada yatırım yapamazdı.

Emperyalizm kitabı yazıldığı dönemde bir ülkeye sermaye ihraç edebilmenin ilk şartı, o ülkenin işgal edilmiş olmasıdır. Ancak işgalci ülke sermaye ihraç edebilirdi, başkasını oraya sokmazdı.

Tekelci dönem emperyalizmini sermaye ihracına indirgeyip açık işgali görmemek doğru değildir. Emperyalizm kitabından yaklaşık 50 yıl sonrasına kadar dünyanın önemli bir bölümüne sermaye ihracı ancak açık işgal vasıtasıyla mümkün olabilmıştır.

Açık işgal olmadan sermaye ihracı yapılan ülkeler de bulunmakla birlikte büyük çoğunluk için durum böyle değildi.

Şu veya bu emperyalist merkezde istediği kadar sermaye birikmiş olsun, kolayca ihraç edemezsiniz. Öncelikle işgal etmiş olduğunuz ülkelere ihraç edebilirsiniz, başkasının işgali altındaki ülkeye ise giremezsiniz.

Bu durumda, bildiğiniz gibi, emperyalist ülkeler arasında yeniden paylaşım savaşı gündeme gelecektir.

Burada önemli olan 1960'lı ve hatta 1970'li yıllara kadar sömürge ülkelere sermaye ihracının ancak açık işgallerle mümkün olabildiğidir. 1945 sonrasında emperyalist ülkelerin birbirlerine yaptıkları yoğun sermaye ihracı ayrı konudur.

Sermaye ihracı ile açık işgal ya da askeri müdahale birbirinden ayrılamaz, bunların birlikte olduğu çok sayıda örnek vardır.

Önceki bir yazıda Irak'ı örnek vermiştim. ABD ve İngiliz şirketlerinin Irak petrollerini işletme hakkını elde etmesi ancak Birinci ve İkinci Irak savaşlarından sonra mümkün olmuştur. Burada petrol gibi önemli bir zenginlik için büyük yatırım yapılması, sermaye ihracı, ülke işgal edildikten sonra mümkün olabilmıştır.

Lenin'in tekelci kapitalist emperyalizm teorisine devleti dahil etmemesi önemli bir eksiklik. Bu eksiklik sermaye ihracıyla işgal ya da askeri müdahale arasındaki bağın görülmemesine neden olmuş, bu dönemin emperyalizmi sadece sermaye ihracına bağlanır olmuştur. Sermaye ihracını güvenceye alacak emperyalist devlet ve onun ordusu ayrı bir konu gibi görülmüştür.

ABD ordusunun dünyanın her tarafında bulunması tekelci kapitalist düzenin özellikle ABD –ve değişik düzeydeki müttefikleri- lehine işlemesi için vazgeçilmez önemdedir. Sermaye ihracı düzeninin çalışmasıyla askeri gücün varlığı birbirine bağlıdır. Bu bağlantı bazen açık olur bazen dolaylı olur ama kaçınılmaz olarak vardır.

Askeri gücün önemini görmeden çağdaş emperyalizmi sermaye ihracıyla özdeş tutmak, gerçekte emperyalizmden pek bir şey anlamamak anlamına gelir.

Askeri gücün emperyalizm için taşıdığı önem ve emperyalizmin sadece sermaye ihracı demek olmadığı anlaşıldığında, alt emperyalizmi anlamak da kolaylaşır.

Her emperyalist ülke gibi her alt emperyalist ülkenin de kendine ait özellikleri bulunur. Türkiye alt emperyalizmi özellikle askeri yönden güçlüdür ve bu bağlamda askeri olarak özellikle yayılmacıdır. Türkiye'nin değişik alanlarda sermaye ihracı da bulunuyor ama belirleyici olan askeri alt emperyalizmdir. Türkiye bazı ülkelere yatırım yapmanın yolunu da askeri güçle açmaktadır. Suriye bu konuda açık örnektir; özellikle konut yapımı konusunda sermaye ihracı yapılacaksa, işgal edilen alana yönelik olarak yapılacaktır.

Bir başka örnek Irak'tır. Türkiye sermaye ihracıyla değil askeri gücüyle bu ülkenin 40 km. kadar içine girip karakollar kurmuştur. Bu ülkede hemen her alanda yatırımları vardır ve askeri güç aynı zamanda bu yatırımları korumaktadır.

Türkiye 1990'lı yıllarda bazı Balkan ülkelerinde (Bosna Hersek, Kosovo, Arnavutluk gibi) ordulara askeri eğitim veriyordu (Bkz. Alt Emperyalizm ve Türkiye (2000)) Türkiye'nin bu ülkelerden polisle işbirliği yapıp başbakanın bile haberi olmadan Fettullahçıları kaçırabilmesi geçmişte kurulan ilişkilerin sonucudur. Askeri eğitim bir ülkede geniş ilişki kurmanın bilinen yoludur denilebilir. Türkiye bu eğitimi Nijerya gibi büyük Afrika ülkelerinde de vermişti.

Şimdi Ayasofya konusuna gelelim...

Emperyalizmin her çeşidinin önemli bir kültürel politikası vardır. Eskiden örnek verilecek olursa; mesela birkaç bin İngilizin o yıllarda birkaç yüz milyonluk olan Hindistan'ı yönetebilmesi ancak

yerel nüfusun bölünüp bir bölümünün sömürgeci ülkeyle birlikte çalışmasıyla mümkün olabilirdi. Aynı ilişkiyi Fransa-Vietnam ve Fransa-Cezayir ilişkisinde de görmek mümkündür. Sömürge bir ülkenin nüfusunu bölüp, bir bölümünü kendi yanınıza çekmeden o ülkede tutunamazsınız. Bu ise ancak kültürel üstünlük ve önemli kültürel uygulamalarla mümkündür. İngiltere ve Fransa, bu iki büyük sömürge imparatorluğu yıllarca bunu yapmışlar ve böylece nüfusu kendilerinkinden çok fazla ülkeleri üstelik de işgal ederek yönetebilmişlerdir. Sadece kendi askeri güçleriyle bunu yapamazlardı. Birinci ve özellikle de İkinci Dünya Savaşında sömürge ülke askerleri İngiltere ve Fransa ordularında önemli yer tutmuştur.

Türkiye alt emperyalizminin ikinci dönemdeki ana alanı Ortadoğu ve ön plandaki ideolojisi de İslamcılıktır. Bu durum 1990-2000 (2005 de olabilir) döneminde de vardı ama Türkçülük daha ön plandaydı, İslamcılık geride kalıyordu.

Ayasofya'nın müzeden camiye dönüştürülmesi İslam dünyasına verilen önemli bir mesajdır. Türkiye 2000'li yılların başlarında yapar gibi olduğu, sonra beklediğini bulamadığı İslam dünyasının liderliği konusunda yeni bir hamle yapmıştır. İslamın Hıristiyanlara karşı yeni bir zaferinin sembolik mesajını vermiştir.

Bu bağlamda İran'ın yaptığı açıklama önemlidir: İran, Ayasofya'nın camiye çevrilmesini "yüzyılın olayı" olarak görmüştür. Türkiye'nin Ortadoğu'daki önemli bir rakibi olan Mısır ise yapıları yanlış bulduğunu açıklamıştır.

Türkiye Libya'da Mısır ile rakip durumundadır.

Libya'daki savaşa katılmak gibi Ayasofya da stratejik bir adımdır; amaçlanan hedefe ulaşır ya da ulaşmaz ama macera için ya da rastgele atılmış adımlar değildir.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin alt emperyalist bir ülke olduğu saptaması yapılmadan iç politikayı bile gerektiği gibi anlamak mümkün olmamaktadır.

Büyük güçler –örneğin ABD ve Rusya Federasyonu- arasındaki boşlukta oynayabilen, her iki büyük güç için de kaybedilmemesi gereken müttefik konumunda bulunan Türkiye için

bölgeye önemli bir kültürel mesaj Ayasofya ile verildi.

Ayasofya'nın içeriye yönelik hedefleri de vardır. Yazıda özellikle dikkat çekilen ise dışarıya yönelik hedeflerdir.

Emperyalizmi ve alt emperyalizmi askeri güç ve uygun kültürel politikalar dışında düşünmemek gerekir. Türkiye'nin sermaye ihracının diyelim Almanya'ya göre zayıf olmasına bakarak buradan sonuç üretmek, ne emperyalizmden ne de alt emperyalizmden bir şey anlamamak demektir.